

ਕੁਲਬੀਰ ਬਡੇਸਰੋਂ ਦਾ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਤੁਮ ਕਿਉਂ ਉਦਾਸ ਹੋ?': ਮਹਾਂਨਗਰੀ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ ਦਾ ਯਥਾਰਥਕ ਬਿਰਤਾਂਤ

ਡਾ. ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਮੁਖੀ ਅਤੇ ਸਹਾਇਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਪੋਸਟ ਗਰੈਜੂਏਟ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ, ਇਟਰਨਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਬੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼

ਅਮੂਰਤ

ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪਰਵਾਸੀ ਅਨੁਭਵ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਥਾਂ ਪਰਾਏ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਵੱਸਣ ਵਾਲੇ ਉਹਨਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅਨੁਭਵਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਸਥਾਈ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਸਨੀਕ ਬਣੇ ਹਨ। ਪਰ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਅਜੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਛੋਹੀ ਗਈ ਹੈ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਣੀ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਜਾਂ ਆਪਣੀ ਕਲਾ ਦੀ ਅਜਮਾਇਸ਼ ਅਤੇ ਅਨੁਕੂਲ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਲਈ ਗੁਆਂਢੀ ਰਾਜਾਂ ਜਾਂ ਮਹਾਂਨਗਰਾਂ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸ ਧਾਰਨ ਕਰ ਗਏ। ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਅਤੇ ਆਲੋਚਕਾਂ ਨੇ ਮੁੱਢੋਂ ਹੀ ਪਰਵਾਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਕਰਕੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਸ ਪੰਜਾਬੀ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਹਾਸੀਏ 'ਤੇ ਧੱਕੀ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਦੂਸਰੇ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸ ਕਰ ਕੇ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਵਿਚ ਕੁਲਬੀਰ ਬਡੇਸਰੋਂ ਦਾ ਨਾਂ ਆਪਣੀ ਵਿਲੱਖਣ ਛਾਪ ਦਾ ਲਖਾਇਕ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚੋਂ ਜਨਮ ਲੈ ਕੇ ਫਿਲਮ ਨਗਰੀ ਬੰਬਈ ਤੱਕ ਦਾ ਸਫ਼ਰ ਹੀ ਤਹਿ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਆਪਣੇ ਅਭਿਨੈ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕਲਮ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸਦਕਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਨਿੱਠ ਕੇ ਸੇਵਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਖੋਜ ਪੱਤਰ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਕੁਲਬੀਰ ਬਡੇਸਰੋਂ ਦੇ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਤੁਮ ਕਿਉਂ ਉਦਾਸ ਹੋ?' ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ, ਉਸਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਨਾਲ ਮਹਾਂਨਗਰੀ ਫਿਲਮੀ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ ਦੀ ਸ਼ੁਹਰਤ ਭਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਤੇ ਨਾਇਕ-ਨਾਇਕਾਵਾਂ ਦੀ ਚਮਕ ਭਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲੁਕੀ ਉਸ ਤਲਖ਼ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣਾ ਹੈ ਜੋ ਦਰਸ਼ਕ ਹੋਣ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਤੋਂ ਸ਼ਾਇਦ ਕਿਧਰੇ ਲਾਂਭੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਕੁੰਜੀ ਸ਼ਬਦ: ਮਹਾਂਨਗਰ, ਪਰਵਾਸ, ਪਿਆਰ-ਸੰਵੇਦਨਾ, ਜੀਵਨ-ਸ਼ੈਲੀ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ।

ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿੱਥਿਆ ਸੁਣਾਉਣ ਲਈ ਕਥਾ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਤੰਦਾਂ ਆਦਿ ਕਾਲ ਵਿਚਲੇ ਲੋਕ-ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਲੋਕ ਕਹਾਣੀ ਨਾਲ ਜਾ ਜੁੜਦੀਆਂ ਹਨ। ਆਮ ਜਨ-ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਕਿਸੇ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਵਿਅਕਤੀ ਸਾਹਵੇਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਕਥਾਨਕ ਉਲੀਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਯਥਾਰਥਕ ਅਤੇ ਕਾਲਪਨਿਕ ਗਲਪ ਦੋਨਾਂ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੁੱਢਲੇ ਦੌਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੀਆਂ ਪਰਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਸੰਵਾਦ ਰਚਾਇਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵੱਲ ਜੇਕਰ ਪੰਛੀ ਝਾਤ ਮਾਰੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਕ ਦੌਰ ਅਜਿਹਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੇ ਸਮਾਜ-ਸੁਧਾਰਕ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸਫ਼ਰ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬੰਨਿਆ ਸੀ। ਫਿਰ ਸੰਨ 1947 ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਦੇਸ਼ ਵੰਡ ਦੇ ਦੁਖਾਂਤ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਟੁੰਬਿਆ ਅਤੇ ਜਿਸਦੀ ਬਦੌਲਤ ਇਹ ਵੇਦਨਾ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦੇ ਦੁਖਾਂਤ, ਭਿਆਨਕ ਵੱਢਾ-ਟੁੱਕੀ, ਵਹਿਸ਼ੀ ਕਤਲੋਗਾਰਦ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਹੋਈ ਬੇਪਤੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੁੜ ਵਸੇਬੇ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਦੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮੁੜ-ਵਸੇਬੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਮੁਹਾਂਦਰਾ ਪੇਂਡੂ ਜੀਵਨ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਕਿਸਾਨੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚਲੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਵੱਲ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਜਾਗੀਰਦਾਰੀ ਅਤੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਨਿਜ਼ਾਮ ਵਿਚ ਕਿਰਤ ਦੀ ਲੁੱਟ ਨੂੰ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਸਦਕਾ ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬੰਦੇ ਨੇ

ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਦੀ ਭਾਲ ਲਈ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵੱਲ ਕੂਚ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣਾ ਵਿਸ਼ਾ ਪੇਂਡੂ ਰਹਿਤਲ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮੱਧ-ਵਰਗੀ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਅਕਾਂਖਿਆਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਲਾਸ਼ਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਪੂੰਜੀਵਾਦੀ ਸਿਸਟਮ ਅਤੇ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਘਰਾਣਿਆਂ ਦੀਆਂ ਉਦਾਰਵਾਦੀ ਪਾਲਸੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਦਿਖਾਏ ਗਏ ਸਬਜ਼-ਬਾਗ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੰਦੇ ਅੰਦਰ ਬੇਹਤਰ ਜੀਵਨ ਜਿਉਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਤਾਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਪਰ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਉਸਦੇ ਪਿੱਛੇ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਨਿਜ਼ਾਮ ਦਾ ਭਾਂਡਾ ਜਲਦੀ ਹੀ ਫੁੱਟ ਗਿਆ। ਪਰ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਿਰਚਾਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਜੋੜ, ਪਰਵਾਸ ਧਾਰਨ ਕਰਦਿਆਂ ਪਰਾਈਆਂ ਧਰਤੀਆਂ ‘ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਬੇਹਤਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਨਵੇਂ ਆਯਾਮ ਸਿਰਜੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਦੌਰ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵੀਂ ਕਤੀ ‘ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ’ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਆਣ ਜੁੜਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਬੰਦੇ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਪਰਵਾਸ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਡਾ ਮਕਸਦ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਆਪਣਾ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਇਤਿਹਾਸ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ ਸੰਗ ਆਪਣਾ ਸੰਵਾਦ ਰਚਾਇਆ ਹੈ। ਪਰ ਪੰਜਾਬੀ ਜਨ-ਜੀਵਨ ਦਾ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਹਿੱਸਾ ਹਾਲੇ ਵੀ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਬਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬਹੁਤੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਛੋਹੀ ਗਈ। ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਬਾਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਾਈ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਸਥਾਈ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਵਸਨੀਕ ਬਣੇ ਹਨ। ਪਰ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਅਜੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਛੋਹੀ ਗਈ ਹੈ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਣੀ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਜਾਂ ਆਪਣੀ ਕਲਾ ਦੀ ਅਜਮਾਇਸ਼ ਅਤੇ ਅਨੁਕੂਲ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਲਈ ਗੁਆਂਢੀ ਰਾਜਾਂ ਜਾਂ ਮਹਾਂਨਗਰਾਂ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸ ਧਾਰਨ ਕਰ ਗਏ। ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਅਤੇ ਆਲੋਚਕਾਂ ਨੇ ਮੁੱਢੋਂ ਹੀ ਪਰਵਾਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਕਰਕੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਸ ਪੰਜਾਬੀ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਹਾਸ਼ੀਏ ‘ਤੇ ਧੱਕੀ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਦੂਸਰੇ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸ ਕਰ ਕੇ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਵਿਚ ਕੁਲਬੀਰ ਬਡੋਸਰੋਂ ਦਾ ਨਾਂ ਆਪਣੀ ਵਿਲੱਖਣ ਛਾਪ ਦਾ ਲਖਾਇਕ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚੋਂ ਜਨਮ ਲੈ ਕੇ ਫਿਲਮ ਨਗਰੀ ਬੰਬਈ ਤੱਕ ਦਾ ਸਫ਼ਰ ਹੀ ਤਹਿ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਆਪਣੇ ਅਭਿਨੈ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕਲਮ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸਦਕਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਨਿੱਠ ਕੇ ਸੇਵਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਉਸਦੇ ਸਾਹਿਤਕ ਸੰਸਾਰ ਉੱਪਰ ਇਕ ਪੰਛੀ ਝਾਤ ਮਾਰੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਉਸਦੇ ਦੋ ਨਾਵਲੈਟ (ਦਾਇਰੇ), ਤਿੰਨ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ (ਇਕ ਖ਼ਤ ਪਾਪਾ ਦੇ ਨਾਂਅ, ਪਲੀਜ਼ ਮੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਦਿਓ, ਕਦੋਂ ਆਏਂਗੀ?), ਦੋ ਬਾਲ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ (ਪੀਲੀ ਬਤਖ਼, ਬਨ ਬਨ ਗੈਂਡੇ ਦੀ ਕਹਾਣੀ), ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਇਕ ਅਨੁਵਾਦਿਤ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ (ਕਬ ਆਓਗੀ) ਅਤੇ ਇਕ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ (ਹਊਕੇ ਦੀ ਭਟਕਣ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਤੁਮ ਕਿਉਂ ਉਦਾਸ ਹੋ? ਉਸਦਾ ਨਵਾਂ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ ਜੋ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਪੁੱਟਿਆ ਗਿਆ ਉਸਦਾ ਨਿਵੇਕਲਾ ਕਦਮ ਹੈ। ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੇ ਨਿਵੇਕਲੇਪਣ ਅਤੇ ਸੱਜਰੇਪਣ ਨੂੰ ਲੱਭਣਾ ਹੀ ਸਾਡੇ ਇਸ ਪਰਚੇ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਹੈ।

ਤੁਮ ਕਿਉਂ ਉਦਾਸ ਹੋ? ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿਚ ਕੁਲਬੀਰ ਬਡੋਸਰੋਂ ਦੀਆਂ ਗਿਆਰਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ ਜਿੰਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਕਹਾਣੀਆਂ ਮਹਾਂਨਗਰੀ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਬੰਬਈ ਵਿਚਲੇ ਫਿਲਮੀ ਜਗਤ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਉਹਨਾਂ ਅਦਾਕਾਰਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹਨ ਜਿੰਨਾਂ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਲਈ ਬੰਬਈ ਵਰਗੇ ਮਹਾਂਨਗਰਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਕਲਾ ਸੰਗ ਦੋ-ਚਾਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਹਾਣੀਕਾਰਾ ਦੀ ਖੂਬਰਸੂਰਤੀ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਇਹਨਾਂ ਫਿਲਮ-ਨਗਰੀ ਵਿਚਲੇ ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਫਿਲਮੀ ਜੀਵਨ ਨਾਲੋਂ ਹੱਟ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚਲੀ ਅਸਲ ਮਾਨਵੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਨੂੰ ਫੜਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਹਾਣੀ ‘ਤੁਮ ਕਿਉਂ ਉਦਾਸ ਹੋ?’ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਅਜਿਹੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਇਸ ਕਹਾਣੀ

ਦਾ ਮੂਲ ਵਿਸ਼ਾ ਕੋਈ ਵੱਖਰਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਵਿਚਲੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਲਈ ਕੋਈ ਵੱਖਰੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪਿਆਰ ਸੰਵੇਦਨਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰ ਦੇ ਪਿਆਰ ਭਾਵ ਵੇਖਦੇ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਲਹਿ ਜਾਣਾ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਹ ਬਹੁਤ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਫਿਲਮੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਪਰ ਕੁਲਬੀਰ ਬਡੇਸਰੋਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅਤੇ ਨਿਵੇਕਲਾਪਣ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਫਿਲਮੀ ਜਗਤ ਦੇ ਗਲੈਮਰ ਅਤੇ ਤਲਿੱਸਮੀ ਮਾਹੌਲ ਨਾਲੋਂ ਤੋੜ ਕੇ ਇਕ ਮਜ਼ਦੂਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਨਾਟਕੀ ਆਡੰਬਰ ਪਿੱਛੇ ਲੁਕੇ ਪਿਆਰ ਸੰਵੇਦਨਾ ਦੇ ਤਲਖ ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ ਪਕੜਿਆ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਦੋ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਨਾਲੋਂ-ਨਾਲ ਚੱਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਸਥਿਤੀ ਫਿਲਮੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਜ਼ਦੂਰ ਵਰਗ ਦਾ ਪਿਆਰ ਇਜ਼ਹਾਰ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਫਿਲਮੀ ਸੀਨ ਲਈ ਸ਼ੂਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਸ ਸੀਨ ਵਿਚਲਾ ਮਜ਼ਦੂਰ ਪਾਤਰ ਅਸਲ ਹਾਲਤਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਸ਼ੂਟਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਐਕਟਰੈਸ ਲੜਕੀ ਸੰਗ ਇਸ਼ਕ ਕਰ ਬੈਠਦਾ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਵਿਚਲਾ ਅੰਤ ਦੁਖਾਂਤਕ ਹੈ, ਇਹੀ ਉਸ ਪਰਵਾਸੀ ਮਜ਼ਦੂਰ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਬੁਣੇ ਖਾਬ ਕੇਵਲ ਖਾਬ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਦੁਕਾਨ ਮਾਲਕ ਉਸਨੂੰ ਗੰਦੀਆਂ ਗਾਲ਼ਾਂ ਕੱਢਦਾ ਹੋਇਆ ਉਸਨੂੰ ਉਸਦੀ ਅਸਲ ਹਕੀਕਤ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਮਸਲਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦਾ ਸੇਠ ਕੇਵਲ ਉਸਦੀ ਹਕੀਕਤ ਤੋਂ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਜਾਣੂ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਸਗੋਂ ਅਜਿਹੇ ਕਈ ਸੇਠ (ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਧਿਰ) ਅਜਿਹੇ ਕਰੋੜਾਂ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੇ ਕਾਤਿਲ ਹਨ। ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਵਾਤਾਵਰਨ ਉਲੀਕਣ ਦੀ ਕਲਾ, ਕੁਲਬੀਰ ਬਡੇਸਰੋਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦਾ ਪੂਰਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਇਕ ਨਾਟਕਕਾਰ ਵਾਂਗ ਉਲੀਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸਦੇ ਜ਼ਿਹਨ ਵਿਚ ਫਿਲਮਾਈ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਇਸਨੂੰ ਫਿਲਮਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ। ਅਜਿਹਾ ਇਸ ਕਰਕੇ ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਖੁਦ ਅਦਾਕਾਰਾ ਅਤੇ ਚੰਗੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਹੈ। ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਇਕ ਅਹਿਮ ਪੱਖ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਔਰਤ ਦੀ ਆਮਦ ਨਾਲ ਬੰਦੇ ਦੀ ਬੁਝੀ ਅਤੇ ਨੀਰਸ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਜਸ਼ਨਾਵੀ ਮਾਹੌਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਸੂਖਮ ਤੰਦ ਨੂੰ ਫੜਨਾ ਵੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾ ਦਾ ਅਹਿਮ ਪੱਖ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਇਹ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਪਤੀਸਾ ਫੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਿਹਾਰੀ ਮੁੰਡੇ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਕਸ਼ਮਕਸ਼ ਅਤੇ ਹੱਡ-ਤੋੜਵੀਂ ਮਿਹਨਤ ਭਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਥਕਾਵਟ ਕਿਵੇਂ ਇਕ ਲੜਕੀ ਦੁਆਰਾ ਬੋਲੇ ਫਿਲਮੀ ਡਾਇਲਾਗ “ਤੁਮ ਕਿਉਂ ਉਦਾਸ ਹੋ ?” ਨਾਲ ਝੱਟ ਹੀ ਲੱਥ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਬੁਝ ਚੁੱਕੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਜਿਉਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਮਕਾਲੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਚਕਾਚੌਂਧ ਅਤੇ ਪਦਾਰਥਿਕ ਅੰਨ੍ਹੀ-ਦੌੜ ਵਿਚ ਭੱਜੇ ਜਾ ਰਹੇ ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰੋਂ ਖਾਰਿਜ਼ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਮਾਨਵੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਨੂੰ ਇਕ ਬਿਹਾਰੀ ਮਜ਼ਦੂਰ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਪਾਤਰ ਰਾਹੀਂ ਮੁੜ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣਾ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਮੁੱਖ ਚੁਲ ਹੈ। ਬੱਸ ਇਹੀ ਇਕ ਡਾਇਲਾਗ ‘ਤੁਮ ਕਿਉਂ ਉਦਾਸ ਹੋ?’ ਉਸ ਮੁੰਡੇ ਦੀ ਵੀਰਾਨ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਮੁੜ ਜਿਉਣ ਦੀ ਹਰਕਤ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਉਦੋਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਦੋਂ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ “ਕੁੜੀ ਆ ਕੇ ਉਸਦੇ ਮੋਢੇ ‘ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਕੇ ਪੁੱਛਦੀ ਸੀ ਕਿ “ਤੁਮ ਕਿਉਂ ਉਦਾਸ ਹੋ?” ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਮਨ ਸੱਚਮੁੱਚ ਭਰ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਉਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਉਦਾਸ ਹੈ ਤੇ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਉਦਾਸ ਹੈ? ਫੇਰ ਕੁੜੀ ਦਾ ਹੱਥ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੋਢੇ ‘ਤੇ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਜੀਅ ਕੀਤਾ ਉਹ ਕੁੜੀ ਦਾ ਹੱਥ ਆਪਣੇ ਮੋਢੇ ‘ਤੇ ਪੋਲੇ ਜਿਹੇ ਚੁੱਕ ਕੇ ਆਪਣੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥਾਂ ‘ਚ ਫੜ ਲਏ ਤੇ ਕੁੜੀ ਦੇ ਮੋਢੇ ‘ਤੇ ਸਿਰ ਰੱਖ ਕੇ ਰੋ ਪਏ।”¹ ਇਹ ਡਾਇਲਾਗ ਮਹਿਜ਼ ਇਕ ਡਾਇਲਾਗ ਨਹੀਂ, ਜਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਕਹਿ ਲਵੇ ਕਿ ਇਹ ਵਾਕ ਉਸ ਐਕਟਰੈਸ ਲੜਕੀ ਲਈ ਤਾਂ ਮਹਿਜ਼ ਡਾਇਲਾਗ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਬਿਹਾਰੀ ਮਜ਼ਦੂਰ ਲੜਕੇ ਲਈ ਇਸ ਡਾਇਲਾਗ ਅੰਦਰ ਸਮੁੱਚੀ ਕਾਇਨਾਤ ਸਮਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਵਾਕ ਉਸ ਲਈ ਕੋਰਾ ਵਾਕ ਨਾ ਰਹਿ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਜਸ਼ਨ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਹੀ ਉਸਦੀ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਵੀਂ ਆਸ ਹੈ, ਨਵੀਂ ਉਮੰਗ ਹੈ, ਭਵਿੱਖ ਬਾਰੇ ਉਣੇ ਸੁਨਿਹਰੇ ਸੁਪਨੇ ਹਨ, ਜੋ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਘਟਨਾ ਤੋਂ

ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੀ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਇਹ ਜਾਂ ਤਾਂ ਮਜ਼ਦੂਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਇਕ ਪਾਸੜ ਪਿਆਰ ਦੀ ਖਿੱਚ ਸੀ ਜਾਂ ਉਸ ਲੜਕੀ ਦੇ ਬੋਲਾਂ ਵਿਚਲੀ ਤਾਕਤ ਸੀ ਜੋ ਉਸ ਉਸ ਲੜਕੀ ਲਈ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਸ਼ੂਟਿੰਗ ਤੱਕ ਮਹਿਦੂਦ ਸਨ ਪਰ ਉਸਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੇ ਉਸ ਮਜ਼ਦੂਰ ਲੜਕੇ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਰੁਖ਼ ਕਿਵੇਂ ਬਦਲ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ, ਕਹਾਣੀ ਇਸ ਸੂਖਮ ਸੰਵੇਦਨਾ ਨੂੰ ਫੜਨ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿਚਲੀ ਦੂਜੀ ਕਹਾਣੀ ‘ਸਕੂਲ ਟਰਿੱਪ’ ਹੈ ਜੋ ਇਕ ਵੱਖਰੇ ਜਾਵੀਏ ਤੋਂ ਪਿਆਰ-ਸੰਵੇਦਨਾ ਨੂੰ ਫੜਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ। ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਆਧਾਰ ਮਾਂ-ਧੀ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵਿਚਲੀ ਉਹ ਗੂੜ੍ਹੀ ਪਿਆਰ-ਸੰਵੇਦਨਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਪੀਡੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਵਿਚ ਬੰਨਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਮੂਲ ਸਮੱਸਿਆ ਪਤੀ-ਪਤਨੀ ਦਾ ਤਲਾਕ ਹੈ ਪਰ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਇਹ ਸਮੱਸਿਆ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਗੋਂ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਉਦੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਤਨਖਾਹ ਨਾਲ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨਾ ਪੂਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਦੇਖ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਸੋਚਦੀ ਹੈ ਕਿ, “ਉਹ ਕਿੰਨੀ ਇਕੱਲੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਅੱਛੀ ਪੋਸਟ ‘ਤੇ ਹੈ, ਅੱਛੀ ਤਨਖਾਹ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਹੋਰ ਸੁੱਖ, ਹੋਰ ਸਹੂਲਤਾਂ, ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਬੱਸ ਇਕ ਹੋਰ ਏਨੀ ਹੀ ਤਨਖਾਹ ਹੁੰਦੀ ... ਪਰ ਕਿਸ ਦੀ? ਉਸਦੇ ਪਤੀ ਦੀ ? ...ਹਾਂ ਪਤੀ ਦੀ ... ਹੈ ਨਾ ! ਪਰ ਉਹ ਤਨਖਾਹ ਸਿਰਫ਼ ਉਸਦੇ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਲਈ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਐਸ਼ ਲਈ ਹੈ। ਕਾਸ਼ ਤਲਾਕ ਲੈਣ ਵੇਲੇ ਉਹ ਥੋੜੀ ਹਿੰਮਤ ਵਿਖਾਉਂਦੀ, ਕੋਰਟ ‘ਚ ਕੇਸ ਕਰਦੀ, ਪਤੀ ਤੋਂ ਖਰਚਾ ਲੈਣ ਦਾ ...”¹ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਕੈਨਵਸ ਮਿਡਲ ਕਲਾਸ ਫੈਮਿਲੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਉੱਪਰ ਕੇਂਦਰਿਤ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੀੜਾ ਆਰਡਰ ਕਰਨਾ, ਮੈਕਡੋਨਲਡ ਜਾਣਾ, ਪੀ.ਵੀ.ਆਰ ਵਿਚ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇਖਣੀਆਂ ਜਾਂ ਬਰੈਂਡਿਡ ਕੱਪੜੇ ਖਰੀਦਣੇ ਆਦਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਆਧੁਨਿਕ ਸਹੂਲਤਾਂ ਹਨ ਜੋ ਸਹੂਲਤਾਂ ਘੱਟ ਜਦੋਂ ਕਿ ‘ਸਟੇਟਸ ਸਿੰਬਲ’ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਨ, ਜਿੰਨਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਇਕੱਲੀ ਅੰਜਲੀ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਉਹ ਆਰਥਿਕ ਕਸ਼ਮਕਸ਼ ਵਿਚ ਆਪਣੀਆਂ ਨਿਗੂਣੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਦਾ ਗਲਾ ਕਿਵੇਂ ਘੁੱਟਦੀ ਹੈ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਉਦੋਂ ਸਾਫ਼ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸਵੇਰ ਦੀ ਸੈਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਪਾਰਕ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿੱਕਲਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਬਾਹਰ ਰੇਹੜੀ ਵਾਲੇ ਕੋਲੋਂ ਪੱਚੀ ਰੁਪਏ ਦਾ ਨਾਰੀਅਲ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਨੂੰ ਉਹ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਗਲੇ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਪੀਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੂੰ ਪੱਚੀ ਰੁਪਏ ਦੀ ਅਸਲ ਕੀਮਤ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਦੇ ਸਾਹਵੇਂ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾ ਨੇ ਤਲਾਕ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਥਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਵਰਤਮਾਨ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਸਬੰਧੀ ਪੈਂਦਾ ਵੇਖ ਉਸ ਵਿਚਲੇ ਆਰਥਿਕ ਨੁਕਤੇ ਤੋਂ ਛੋਹਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਸਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਇੱਛਾਵਾਂ ਦੱਬੀਆਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਹਾਣੀ ਵਿਚਲੀ ਅੰਜਲੀ ਨਾਂ ਦੀ ਔਰਤ ਆਪ ਇਕ ਵਰਕਿੰਗ ਵੀਮੈਨ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਦੋ ਬੇਟੀਆਂ ਹਨ। ਉਸਦੀ ਤਨਖਾਹ ਘਰੇਲੂ ਖਰਚਿਆਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਥੁੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ-ਮੋਟੀਆਂ ਖਾਹਿਸ਼ਾਂ ਵੀ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਿਚ ਅਸਮਰੱਥ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਅੰਜਲੀ ਦੀ ਛੋਟੀ ਬੇਟੀ ਸਕੂਲ ਵੱਲੋਂ ਲੈ ਕੇ ਜਾ ਰਹੇ ਟਰਿੱਪ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਕੋਲ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਆਰਥਿਕ ਤੰਗੀਆਂ-ਤੁਰਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅੰਜਲੀ ਆਪਣੀ ਬੇਟੀ ਨੂੰ ਕਈ ਬੇਸਿਰੇ ਅਤੇ ਬੇਤੁਕੇ ਸਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਨਾਲ ਟਰਿੱਪ ‘ਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਟਾਲਦੀ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਉਸਦੀ ਬੇਟੀ ਵੀ ਸਮਝਦਾਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਝੱਟ ਹੀ ਸਮਝਦੀ ਹੋਈ ਆਖਦੀ ਹੈ, “ਉਹੋ ਨਹੀਂ ਮੰਮੀ ...ਮੈਂ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ...ਅਸਲ ਵਿਚ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ... ਆਈ ਸਵੇਅਰ ...ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਤੇ ਦੀਦੀ ਨਾਲ ਹੀ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ... ਸਚਮੁੱਚ ... ਓ.ਕੇ. ! ਹੁਣ ਚਿੱਲ ...”³ ਹੁਣ ਇਹ ਡਾਇਲਾਗ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਘਰ ਵਿਚ ਪਿਤਾ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਕਾਰਨ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚਲੀ ਬੱਚੀ ਨੇ ਕਿਵੇਂ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾਵਾਂ ਅਤੇ ਚਾਹਤਾਂ ਦਾ ਗਲਾ ਘੁੱਟ ਦਿੱਤਾ, ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦੀ ਹੈ। ਕਹਾਣੀਕਾਰਾ ਨੇ ਕਦੇ ਸੂਤਰਧਾਰ ਵਾਂਗ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚਲੀ ਪਿੱਠ-ਭੂਮੀ ਉਲੀਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਨਾਲ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚਲੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ

ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਕੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸੂਤਰਧਾਰ ਵਿਧੀ ਰਾਹੀਂ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚਲਾ ਗੈਪ ਭਰਿਆ ਹੈ। ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਇਹ ਤਕਨੀਕ ਵੀ ਉਸਦੇ ਫਿਲਮੀ ਤਜਰਬੇ ਵਿਚੋਂ ਆਈ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਤਕਨੀਕ ਪੱਖੋਂ ਵੀ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਵਿਚ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰੋਂ ਦੇਖਦਿਆਂ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਚੂਲ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਦੇ ਵਿਆਹ ਸਬੰਧਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਤਲਾਕ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਸਦਾ ਇਕ ਸਿਰਾ ਮਰਦ ਦੇ ਵਿਆਹ ਬਾਹਰੇ ਸਬੰਧਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਤੀਜਾ ਪੱਖ ਜੋ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਧੁਨਿਕ ਬਰਾਬਰੀ ਵਾਲੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਅੱਜ ਵੀ ਪੜ੍ਹੀ-ਲਿਖੀ ਨੌਕਰੀ ਪੇਸ਼ਾ ਔਰਤ ਆਪਣੇ ਦੋ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੀ ਹੋਈ ਵੀ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਇਕੱਲੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਔਰਤ ਦੀ ਇਕੱਲਤਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਉਸ ਅੰਦਰ 'ਅਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਭਾਵਨਾ' ਹੈ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਪਿਤਰਕੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਉਸ ਢਾਂਚੇ ਵਿਚ ਬੜੀਆਂ ਡੂੰਘੀਆਂ ਦੱਬੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਜਿਸਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਅੰਜਲੀ ਵਰਗੀ ਨੌਕਰੀ ਪੇਸ਼ਾ ਔਰਤ ਦੇ ਬੇਟੀਆਂ ਦੇ ਸੰਗ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਕੇਵਲ ਮਰਦ ਬਿਨਾਂ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ 'ਕੱਲੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਹਵਾਲਾ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਦੀ ਲਿਖੀ ਕਹਾਣੀ 'ਮੁੜ ਵਿਧਵਾ' ਵਿਚ ਵੀ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਕ ਟਰੇਨ ਦੇ ਡੱਬੇ ਵਿਚ ਬੈਠੀਆਂ ਦੋਨੋਂ ਵਿਧਵਾ ਹੋਈਆਂ ਮਾਵਾਂ-ਧੀਆਂ ਇਕ ਬੱਚੇ ਦੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਕੱਲੀਆਂ ਸਮਝੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸਦਾ ਹਵਾਲਾ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਉਦੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਉਸ ਡੱਬੇ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਸੀਟ 'ਤੇ ਆਣ ਬਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਬੁੱਢੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ ਕਿ, "ਹਾਂ ! ਏਥੇ ਤੁਸੀਂ ਇਕੱਲੇ ਓ !" ਨੌਜਵਾਨ ਨੇ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਹੀ ਕਿਹਾ। "ਹਾਂ ! ਬਿਨਾਂ ਮਰਦ ਦੇ, ਇਸੇ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਕੱਲੇ ਆਂ। ਨਹੀਂ ਤੇ ਤੀਵੀਆਂ ਲਈ ਇਕੱਲੇ ਘਰੋਂ ਪੈਰ ਕੱਢਣ ਦੇ ਦਿਨ ਨਹੀਂ ਪੁੱਤਰ ! ਸਮਾਂ ਐਨਾ ਭੈੜਾ ਜਾਂਦਾ ਪਿਆ ਏ।"⁴ ਹੱਥਲੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਉੱਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤਲਾਕ ਕੇਵਲ ਇਕਪਾਸੜ ਪਤੀ-ਪਤਨੀ ਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸਗੋਂ ਇਸਦੇ ਦੂਜੇ ਪੱਲੜੇ ਵਿਚ ਇਸ ਰਿਸ਼ਤੇ ਤੋਂ ਜੋ ਬੱਚੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਤਾਂ ਇਹ ਦੂਹਰਾ ਸੰਤਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਜਿੱਥੇ ਅਜਿਹੇ ਬੱਚੇ ਮਾਂ ਜਾਂ ਪਿਓ ਦੋਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਤੋਂ ਵਿਰਵੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉੱਥੇ ਉਹ ਮਾਂ ਜਾਂ ਪਿਓ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਇਕ ਵੱਡੀ ਧਿਰ ਨਾਨਕੇ ਜਾਂ ਦਾਦਕਿਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਕਈ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਲਾਂਭੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਕਸੂਰ। ਕਹਾਣੀ ਅਖੀਰ 'ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਸੁਨੇਹਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸਮੇਂ ਜਿਸਨੇ ਤੁਹਾਡੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ, ਉਹੀ ਰਿਸ਼ਤਾ ਅਸਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਚਾਹੇ ਉਹ ਰਿਸ਼ਤਾ ਡਾ. ਕਰਨਜੀਤ ਵਾਂਗ ਖੂਨ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਜਾਂ ਸਾਕ-ਸਕੀਰੀ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚ ਵੀ ਨਾ ਹੋਵੇ।

'ਫੇਰ' ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਕਹਾਣੀ ਕੁਲਬੀਰ ਬਡੇਸਰੋਂ ਦੀ ਇਕ ਵਿਲੱਖਣ ਕਹਾਣੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਮਹਾਂਨਗਰੀ ਜੀਵਨ-ਸ਼ੈਲੀ ਨੂੰ ਇਕ ਵੱਖਰੇ ਕੋਣ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਕ ਔਰਤ ਦਾ ਐਕਸੀਡੈਂਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਬੁਣਤੀ ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੇ ਇਰਦ-ਗਿਰਦ ਬੁਣੀ ਗਈ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬੰਦਾ ਮੌਤ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਜਿਓਣਾ ਲੋਚਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਮੌਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨੇੜੇ ਆਉਂਦੀ ਦੇਖ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ/ਵਸਤਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹੋਇਆ ਅਸੁਰੱਖਿਅਤ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਉਸ ਸੰਵੇਦਨਾ 'ਤੇ ਉੱਸਰੀ ਹੋਈ ਕਹਾਣੀ ਹੈ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਸੁਫਨਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਉਹੀ ਸੁਫਨੇ ਵਾਲੀ ਘਟਨਾ ਸੱਚੀ-ਮੁੱਚੀ ਹੁ-ਬ-ਹੁ ਵਾਪਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪੂਰੀ ਕਹਾਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਊਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਭਰੀ ਪਈ ਹੈ। ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਵੀ ਔਰਤ ਦਾ ਪਤੀ ਨੌਕਰੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਬਾਹਰ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਨਾ-ਮਾਤਰ ਹੋਂਦ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਵਿਚਲੀ ਔਰਤ ਕੇਵਲ ਆਪਣੀਆਂ ਬੱਚੀਆਂ ਲਈ ਜਿਉਂ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਨੁਕਤਾ ਇਹ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜੋਕੀ ਨਵੀਂ ਪੜ੍ਹੀ-ਲਿਖੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਲੋਕ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੁਣਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਜੇਕਰ ਸੁਣਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਹੁੰਗਾਰਾ ਨਹੀਂ ਭਰਦੇ। ਜੇਕਰ ਹੁੰਗਾਰਾ ਭਰਦੇ ਵੀ ਹਨ

ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੇ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾਉਣ ਲਈ ਭਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਅੰਤ ‘ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਗੁਆਂਢਣ ਦੀ ਸਹੇਲੀ ਦਾ ਉਸ ਔਰਤ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ‘ਫੇਰ’ ਕਹਿਣਾ ਅਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਹੁੰਗਾਰੇ ਭਰਨ ਵੱਲ ਸੰਕੇਤ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸ ਔਰਤ ਨੂੰ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਲੇ ਕੋਈ ਤਾਂ ਹੈ ਜੋ ਉਸਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਮਾਨਵੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਨੂੰ ਇਕ ਵੱਖਰੇ ਕੋਣ ਤੋਂ ਦੇਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪ੍ਰਤੀ ਆਸ਼ਾਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੀ ਅਗਲੀ ਕਹਾਣੀ ‘ਮਾਂ ਨੀ’ ਤਕਨੀਕ ਪੱਖੋਂ ਕੁਲਬੀਰ ਬਡੋਸਰੋਂ ਦਾ ਇਕ ਵੱਖਰਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ। ਪੂਰੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ‘ਮਨੋਬਚਨੀ’ ਪ੍ਰਸੰਗ ਰਾਹੀਂ ਉਲੀਕੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਾਂ ਦੀ ਮਮਤਾ ਤੇ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਘਰ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਣ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਅਣਥੱਕ ਭੂਮਿਕਾ ਇਸਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਇਸ ਕਦਰ ਬੰਨ੍ਹ ਲੈਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ ਪਾਠਕ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪਾਈ-ਪਾਈ ਜੋੜ ਕੇ, ਆਪਣੀਆਂ ਸੱਧਰਾਂ ਦਾ ਗਲਾ ਘੁੱਟ ਕੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਹੀਲੇ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਤਪੱਸਿਆ ਨੂੰ ਖੁਦ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਪਿੱਠ-ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਵੀ ਪਤੀ-ਪਤਨੀ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵਿਚਲੀ ਤਲਾਕ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਬਾਲ-ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਬਤ ਆਪਣਾ ਸੰਵਾਦ ਰਚਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਬੱਚੇ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪਾਲਣ-ਪੋਸ਼ਣ ਵਿਚ ਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪਿਤਾ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦਾ ਹੋਣਾ ਵੀ ਬੇਹੱਦ ਲਾਜ਼ਮੀ ਨੁਕਤਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਫੋਕੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਦੇ ਆਡੰਬਰ ਅਤੇ ਝੂਠੇ ਪਾਜ ਨੂੰ ਵੀ ਨੰਗਾ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਇਸ ਸਿੱਟੇ ‘ਤੇ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਜੋਕੇ ਚਮਕ-ਦਮਕ ਵਾਲੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਕਿਸੇ ਦਾ ਸਕਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਭ ਸਾਕ ਮਤਲਬ ਦੇ ਹਨ ਜਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਤਾ-ਉਮਰ ਆਪੋ-ਆਪਣੀ ਗਰਜ ਲਈ ਢੋਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ। ਥੀਮ ਪੱਖੋਂ ਇਹ ਵੀ ਬਲਵੰਤ ਗਾਰਗੀ ਦੇ ਨਾਟਕ ‘ਲੋਹਾ ਕੁੱਟ’ ਵਾਂਗ ਪ੍ਰਯੋਗਵਾਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੁੜੀ ਆਪਣੀ ਤਲਾਕਸ਼ੁਦਾ ਮਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਉਸਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ, ਜਿਸਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਅੰਤ ‘ਤੇ ਇਸ ਡਾਇਲਾਗ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ, “ਪਰ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਇਕਲਾਪਾ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਇਨਸਾਨ ਹੈ, ਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਹਰ ਖੁਸ਼ੀ, ਹਰ ਸੁਖ ‘ਤੇ ਉਸਦਾ ਵੀ ਹੱਕ ਹੈ। ਉਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦਾ, ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ। ਉਸਦਾ ਵੀ ਹੱਕ ਹੈ ਸਿਰ ਉੱਚਾ ਕਰਕੇ ਜੀਣ ਦਾ ...”⁵ ਇਹ ਡਾਇਲਾਗ ਜਿੱਥੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰਹਿਤਲ ਵਿਚ ਪਏ ਮਾਂ-ਧੀ ਦੇ ਗੂੜ੍ਹੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦਾ ਜਾਮਨ ਹੈ ਉੱਥੇ ਥੀਮ ਪੱਖੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਅਜਿਹਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ ਜੋ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਇਕੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਨਵੀਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਹੈ।

‘ਭੈਣ ਜੀ’ ਕਹਾਣੀ ਖੂਨ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਉੱਪਰ ਉੱਸਰੀ ਸਵੈ-ਹੋਂਦ ਦੀ ਪਛਾਣ ਬਾਬਤ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਤੇ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਤਲਬ ਲਈ ਕਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਰਤਦੇ ਹਨ, ਸਾਫ਼ ਦੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਤਕਨੀਕ ਪੱਖੋਂ ਕਹਾਣੀ ‘ਚਿੱਠੀ ਵਿਧਾ’ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਲਿਖੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਿਮਰਤੀ ਬਿੰਬ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਭੂਤਕਾਲ ਵਿਚਲੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਨੂੰ ਉੱਕਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਯਾਦਾਂ ਦੇ ਉਹ ਟੋਪੇ ਹਨ ਜੋ ਲੇਖਿਕਾ ਦੀ ਰੂਹ ‘ਤੇ ਸਦਾ ਲਈ ਉੱਕਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਮਹਿਜ਼ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਕੇਵਲ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੂਰੀ ਕਹਾਣੀ ਮਨੋਬਚਨੀ ਕਥਾਨਕ ਉੱਪਰ ਉੱਸਰੀ ਹੋਈ ਖੂਨ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਗਾਥਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ਾ ਬਾਲ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਉਸ ਤੰਦ ਨਾਲ ਜਾ ਜੁੜਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਬੱਚੇ ਕਈ ਵਾਰ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਘਰ ਦੇ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਥਾਂ ਮਾਪਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਦੂਜੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਵੱਧ ਪਿਆਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਹਾਣੀਕਾਰਾ ਦਾ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਬੱਚੇ ਦੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਇਹ ਗੱਲ ਘਰ ਕਰ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸਦੇ ਨਤੀਜੇ ਬਹੁਤ ਭਿਆਨਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸੋ, ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਮੋਹ-ਪਿਆਰ ਦੀ ਭੁੱਖ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਿੱਕੀ ਭੈਣ ਆਪਣੀ ਵੱਡੀ ਭੈਣ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਲਈ ਪਿਆਰ, ਸਤਿਕਾਰ ਤੇ ਅਪਣੱਤ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਵੱਡੀ ਭੈਣ ਘਰ ਵਿਚ ਬਾਕੀ ਭੈਣ-ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ

ਕਿ ਇਸ ਭੈਣ ਨੂੰ ਜਾਂ ਤਾਂ ਅਣਗੌਲਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ ਥਾਂ-ਪੁਰ-ਥਾਂ ਜਲੀਲ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹੀ ਨਹੀਂ ਉਹ ਉਸ ਨਿੱਕੀ ਭੈਣ ਤੋਂ ਕੰਮ ਵੀ ਲੈ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਬਦਲੇ ਵਿਚ ਉਹ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਅਪਣਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ, ਜਿਸਦੀ ਉਹ ਤਵੱਕੋਂ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਕਾਰਨ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ‘ਫੌਜ ਦੀ ਜੁੜੀ ਪੈਨਸ਼ਨ ਨੂੰ ਬੈਂਕ ਵਿਚੋਂ ਕਢਵਾਉਣ’ ਦੇ ਗੁੱਝੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਅੰਤ ਇਹ ਸੋਚਣ ‘ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਦਾਰਥਿਕ ਲਾਲਚ ‘ਤੇ ਹਿਰਸ ਕਿਵੇਂ ਖੂਨ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚਲੀ ਪੀੜੀ ਸਾਂਝ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਘੁਣ ਵਾਂਗ ਅੰਦਰੇ ਹੀ ਅੰਦਰ ਖੋਰਾ ਲਾ ਕੇ ਖੋਖਲਾ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹੀ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚਲੀ ਸਮੱਸਿਆ ਦੀ ਮੂਲ ਜੜ੍ਹ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਕੁਲਬੀਰ ਨੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਪੱਖ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਸਮਝਿਆ ਹੈ।

ਕੁਲਬੀਰ ਖੁਦ ਇਕ ਫਿਲਮੀ ਅਤੇ ਨਾਟਕੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਅਦਾਕਾਰਾ ਹੈ ਸੋ ਉਸਦੀ ‘ਮਜ਼ਬੂਰੀ’ ਕਹਾਣੀ ਫਿਲਮ ਸੀਰੀਅਲ ਆਰਟਿਸਟ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਜੋ ਪਰਦੇ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ ਉਸਨੂੰ ਕੁਲਬੀਰ ਨੇ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਨਾਲ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ‘ਨੀਤੀ’ ਨਾਂ ਦੀ ਪਾਤਰ ਟੀ.ਵੀ. ਸੀਰੀਅਲ ਦੁਨੀਆਂ ਨਾਲ ਤਾਂ ਜੁੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸਟਾਰ ਬਣਨਾ ਲੋਚਦੀ ਹੈ ਜੋ ਉਹ ਬਣ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੀ। ਇਸੇ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਅੰਦਰ ਸਵੈ-ਪਛਾਣ ਦਾ ਮਸਲਾ ਵੀ ਉੱਭਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਥੀਮ ਪੱਖੋਂ ਇਕ ਅਦਾਕਾਰਾ ਦਾ ਸਟਾਰ ਬਣਨ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਅਤੇ ਦੁਖਾਂਤ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਇਕ ਚਾਈਲਡ ਅਦਾਕਾਰਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ ਹਾਊਸ ਤੱਕ ਦਾ ਸਫ਼ਰ ਤਹਿ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਸਦਾ ਵੀ ਹਵਾਲਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਕਿਤੇ-ਕਿਤੇ ਅਪਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਮੁੱਖ ਤੰਦ ਫਿਲਮੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਉਸ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਨੂੰ ਫੜਦੀ ਹੈ ਜੋ ਪਰਦੇ ਪਿੱਛੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਦਰਸ਼ਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਾਟਕਾਂ ਵਿਚ ਦਿਖਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਅਮੀਰ ਜਾਂ ਰਈਸ ਪਾਤਰਾਂ ਦਾ ਉਹੀ ਬਿੰਬ ਆਪਣੇ ਮਸਤਕ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਕਹਾਣੀ ਅਜਿਹੇ ਕਾਲਪਨਿਕ ਬਿੰਬ ਨੂੰ ਤੋੜਦੀ ਹੋਈ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਪਿੱਛੇ ਲੁਕੇ ਹੋਏ ਯਥਾਰਥ ਦੇ ਰੂਬਰੂ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਇਹ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਨਾਟਕਾਂ ਵਿਚਲੇ ਪਾਤਰ ਟੀ.ਵੀ. ਪਰਦੇ ‘ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਅਮੀਰ ਫਿਲਮਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਅਸਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਆਰਥਿਕ ਮਜ਼ਬੂਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਕਿ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰ ਛੋਟੇ ਪਰਦੇ ਦੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਕੋਲੋਂ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਖੁੱਸ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਉਹ ਵੀ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਇਕ ਸਾਧਾਰਨ ਦਰਸ਼ਕ ਦੇ ਪੱਧਰ ‘ਤੇ ਅਸੀਂ ਕਦੇ ਸੋਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ। ਸੋ ਆਮ ਲੋਕ ਅਜਿਹੇ ਛੋਟੇ ਪਰਦੇ ਦੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰੀਆਂ ਤੋਂ ਕੋਰੇ ਅਨਜਾਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਕੰਮ ਤੋਂ ਜਵਾਬ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚਲਾ ਇਹ ਡਾਇਲਾਗ ਸਾਰੀ ਚਕਾਚੌਂਧ ਅਤੇ ਗਲੈਮਰੀ ਮਾਹੌਲ ਤੋਂ ਪਰਦਾ ਚੁੱਕ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ , “... ਫੇਰ ਵੇਖੋ ਇਸ ਮੈਡਮ ਦੀ ਚਾਲਾਕੀ ਉਸਨੇ ਪੈਸੇ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਸੈੱਟ ‘ਤੇ ਆ ਕੇ ਤਿਆਰ ਹੋਏ ਆਰਟਿਸਟ ਨੂੰ ਖੜ੍ਹੇ-ਖੜ੍ਹੇ ਸੀਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਸਭ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ... ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਜੇ ਸਾਰੇ ਐਪੀਸੋਡ ‘ਚ ਇਸ ਆਰਟਿਸਟ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ... ਹੁਣ ਅਖੀਰਲੇ ਸੀਨ ‘ਚ ਵੀ ਇਸ ਆਰਟਿਸਟ ਨੂੰ ਜੇ ਨਹੀਂ ਵੀ ਰੱਖਾਂਗੇ ਤਾਂ ਕੀ ਫਰਕ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ...? ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਨਾ ਫਰਕ, ਪੈਸੇ ਬਚਦੇ ਹਨ ... ਸੋ ਬਚਾ ਲਓ ...। ਆਰਟਿਸਟ ਦੇ ਮਨ ‘ਤੇ ਕੀ ਬੀਤੇਗੀ ? ਉਹ ਕੀ ਸੋਚੇਗਾ? ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ‘ਚ ਜੋ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਲਗਾ ਰੱਖੇ ਨੇ ਕਿ ਐਸ ਮਹੀਨੇ ਮੈਂ ਏਨਾ ਕਮਾ ਲਵਾਂਗੀ, ਐਸ ਮਹੀਨੇ ਮੇਰੇ ਆਹ-ਆਹ ਖਰਚੇ ਪੂਰੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ... ਉਹ ਜਾਏ ਭਾੜ ‘ਚ ... । ਉਸਨੂੰ ਕੀ ਆਰਟਿਸਟ ਦੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਜਾਂ ਉਸਦੇ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਨਾਲ ... ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਪੈਸੇ ਬਚਾਉਣੇ ਹਨ ... ਬਸ ... ”।⁶ ਇਹ ਵਰਤਾਰਾ ਠੀਕ ਉਵੇਂ ਹੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਸੇਠ ਆਪਣੀ ਬਣਦੀ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਹੁੰਦਾ ਦੇਖ ਕਿਸੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਨੂੰ ਇਹ ਫਤਵਾ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦੇਵੇ ਕਿ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਤੂੰ ਕੰਮ ‘ਤੇ ਨਾ ਆਵੀਂ। ਅੱਜ ਇਹ ਵਰਤਾਰਾ ਸਾਨੂੰ ਮਜ਼ਦੂਰ ਜਮਾਤ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਨਿੱਜੀ ਵਿੱਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ

ਵਿਚ ਵੀ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਅਧਿਆਪਕ ਆਣ ਕੇ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਦਾ ਬਦਲ ਬਣ ਕੇ ਝੱਟ ਉਸਨੂੰ ਹਾਸ਼ੀਏ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਇਕ ਨੁਕਤਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਵੀ ਉੱਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਮਾੜੇ ਹਾਲਾਤ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਘਟੀਆ ਸੋਚਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਤੁਸੀਂ ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਲੇ ਲਈ ਬੜਾ ਘਟੀਆ ਸੋਚਦੇ ਹੋ। ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਅੰਤਲਾ ਡਾਇਲਾਗ ਇਸੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਭੁਗਤਦਾ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਨੀਤੀ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੋਡਿਊਸਰ ਬਾਰੇ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਨਾਕਾਰਤਮਕ ਬਿੰਬ ਤੋੜਦੀ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਅੰਤਲਾ ਡਾਇਲਾਗ ਕਿ “... ਅੱਜ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਆ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਗਰਮਾਹਟ ਪਿੱਛੇ, ਇਸ ਚਹਿਚਹਾਉਣ ਪਿੱਛੇ, ਇਸ ਅਪਣਤ ਪਿੱਛੇ ਸਭ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਸੀ ... ਜਿਵੇਂ ਉਸਦੀ ਸੀ ... ਵਰਨਾ ਕਿਸ ਦਾ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਸੀ ਇਸ ਸੈਂਟ ‘ਤੇ ਆਉਣ ਨੂੰ ...।” 7 ਨੀਤੀ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਬਦਲ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

‘ਨੂੰਹ-ਸੱਸ’ ਕਹਾਣੀ ਜਿੱਥੇ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਬੱਧੀ ਚੱਲੀ ਆਉਂਦੀ ਜਾਗੀਰਦਾਰੀ ਸੋਚ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿਚ ਮੁੰਡਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ ਉਥੇ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਤੰਦ ਨਾਰੀਵਾਦੀ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਇਸ ਪੱਖ ਨਾਲ ਵੀ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਔਰਤ ਨੂੰ ਮੁੱਢੋਂ ਹੀ ਇਕ ਚੰਗੇ ਮਰਦ ਦੀ ਹੋਂਦ ਅਤੇ ਸਾਥ ਦੀ ਚਾਹਤ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਦੀ ਡੀਲ-ਡੌਲ ਵਾਲਾ ਟੋਲਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਜਵਾਨੀ ਵੇਲੇ ਸੁਭਾਅ ਪੱਖੋਂ ਉਹ ਆਪਣਾ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦਾ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਵਰਗਾ ਕਿਆਸਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਚੰਗੇ ਰਸੂਖ ਵਾਲੇ ਇਕ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪੁੱਤਰ ਹਰਮਨ ਜਿਸਨੂੰ ਘਰ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ‘ਕਾਕਾ ਜੀ’ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ, ਦੋਨਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦੀ ਹੈ। ਹਰਮਨ ਦਾ ਸ਼ਾਦੀ-ਸੁਦਾ ਹੋਣਾ ਉਸਦੀ ਪਤਨੀ ਲਈ ਖੁਸ਼ਗਵਾਰ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦੀ ਰੁਚੀ ਘਰ ਗ੍ਰਹਿਸਥੀ ਦੀ ਥਾਂ ਨੌਕਰੀ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਉਮਰ ਦੇ ਢਲਦੇ ਪੜ੍ਹਾਅ ‘ਤੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਦਾ ਭੋਰਾ ਵਿਸਾਹ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ। ਸਮੁੱਚੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾ ਨੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਪਰਦਾ ਪਾ ਕੇ ਨੂੰਹ-ਸਹੁਰੇ ਦੇ ਅਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦਾ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਔਰਤ ਦੀਆਂ ਅਕਾਂਖਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਲੋੜਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧੀ ਇਕ ਪੂਰੇ ਮਰਦ ਦੀ ਇੱਛਾ ਦਾ ਸਾਫ਼ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲੀ ਕਹਾਣੀ ‘ਆਕਰੋਸ਼’ ਵੀ ਕੁਲਬੀਰ ਦੇ ਫਿਲਮੀ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਪਤੀ ਦੇ ਵਿਆਹ-ਬਾਹਰੇ ਸਬੰਧਾਂ ਉੱਪਰ ਉੱਸਰਿਆ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਅਸਲ ਦੁਖਦ ਸਥਿਤੀ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਮੁੱਖ ਪਾਤਰ ਜਸਬੀਰ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਸੈਂਟ ‘ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸੇ ਔਰਤ ਨਾਲ ਇੱਕੋ ਸੀਨ ਦੀ ਸ਼ੂਟਿੰਗ ਕਰਨੀ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਪਤੀ ਦੇ ਨਾਜ਼ਾਇਜ਼ ਸਬੰਧ ਹਨ। ਸੋ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਵੀ ਪਰਦੇ ਉੱਪਰ ਗਲੈਮਰੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਉਹਨਾਂ ਲੱਖਾਂ ਆਰਟਿਸਟਾਂ ਦੀ ਅਸਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪਿੱਛੇ ਪਈਆਂ ਉਹ ਤਲਖ ਹਕੀਕਤਾਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ ਜਿੰਨਾਂ ਬਾਰੇ ਦਰਸ਼ਕ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕਿਆਸ ਕਰਦੇ ਹੋਣ।

‘ਤੂੰ ਵੀ ਖਾ ਲੈ’ ਨਾਮਕ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਕੁਲਬੀਰ ਦਾ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਪੈਂਤੜਾ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਮੋਹ ਦੀਆਂ ਤੰਦਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਮਰਦੀਆਂ, ਹਾਂ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਉਹ ਕੁਝ ਵਕਫੇ ਲਈ ਢਿੱਲੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰ ਪੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਭਾਬੀ ਦੁਆਰਾ ਬੋਲਿਆ ਇਹ ਬੋਲ ਕਿ “ਤੂੰ ਵੀ ਖਾ ਲੈ” ਨਨਾਣ ਨੂੰ ਕਈ ਵਰ੍ਹੇ ਪਿੱਛੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਜਿੱਥੇ ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਆਪਣੀ ਚਰਮ ਸੀਮਾ ‘ਤੇ ਸੀ। ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੋਰ ਨੁਕਤਾ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰ ਦੁਨਿਆਵੀ ਪਦਾਰਥ/ਵਸਤਾਂ ਜਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਕੰਧਾਂ ਉੱਸਾਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਜੇ ਚਾਹੀਏ ਤਾਂ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਇਹ ਕੰਧਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਕੰਧਾਂ ਉੱਸਾਰਨ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਕਾਫੀ ਹੈ ਉੱਥੇ ਕੰਧਾਂ ਢਾਹੁਣ ਲਈ ਵੀ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਦਿਲੋਂ ਬੋਲਿਆ “ਤੂੰ ਵੀ ਖਾ ਲੈ” ਵਰਗਾ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਇਕ ਵਾਕ ਹੀ ਆਪਣਾ ਕਾਰਜ ਕਰ ਸਕਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਨਨਾਣ-ਭਰਜਾਈ ਦੇ ਖੱਟੇ-ਮਿੱਠੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੀ ਬੜੀ ਪੀਡੀ ਉਦਾਹਰਨ ਹੈ।

‘ਬਕ-ਬਕ’ ਨਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਕੈਨਵਸ ਭਾਵੇਂ ਫਿਲਮੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸ਼ੂਟਿੰਗ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ ਪਰ ਇਸਦੀ ਮੂਲ ਸਮੱਸਿਆ ‘ਕਰੋਨਾ ਕਾਲ’ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਵੀ ਬੰਦੇ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਭਾਵ ਉਸਦੇ ਸੋਚਣ ਨਜ਼ਰੀਏ ‘ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ‘ਚੌਬੇ’ ਨਾਂ ਦੇ ਡਰਾਇਵਰ ਅਤੇ ਇਕ ਸੀਰੀਅਲ ਸ਼ੂਟਿੰਗ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਆਰਟਿਸਟ ਦੇ ਇਰਦ-ਗਿਰਦ ਘੁੰਮਦੀ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਪਤੀ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਕਹਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰੋਨਾ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ੂਟਿੰਗ ਬੰਦ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਆਰਟਿਸਟ ਘਰ ਵਿਚ ਕੰਮ ਤੋਂ ਬੇਜ਼ਾਰ ਹੋਈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਡਰਾਇਵਰ ਦਾ ਫੋਨ ਨਹੀਂ ਉਠਾਉਂਦੀ ਕਿ ਕੌਣ ਉਸਦੀ ਬਕ-ਬਕ ਸੁਣੇ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਰੋਨਾ ਸੰਕਟ ਦੌਰਾਨ ਉਹ ਘਰ ਬੈਠਿਆ ਹੋਇਆ ਉਸਤੋਂ ਆਪਣੀ ਤਨਖਾਹ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰੇਗਾ। ਪਰ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਉਹ ਉਸਦਾ ਫੋਨ ਸੁਣਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ-ਆਪ ‘ਤੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸੋਚ ‘ਤੇ ਹੱਤਕ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਡਰਾਇਵਰ ਉਸਤੋਂ ਤਨਖਾਹ ਮੰਗਣ ਦੀ ਥਾਂ ਇਹ ਆਖਦਾ ਕਿ , “ਅਰੇ ਮੈਡਮ ਜੀ ਹਮ ਇਸ ਲੀਏ ਫੋਨ ਕੀਆ ਹੂੰ ਕਿ ਆਪ ਘਬਰਾਨਾ ਮਤ ! ਯਹਾਂ ਕਾਮ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਕਿਆ ਹੂਆ ? ਆਪ ਜ਼ਰਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਘਬਰਾਨਾ ! ਹਮ ਜਾਨਤਾ ਹੂੰ ਆਪ ਅਕੇਲੀ ਔਰਤ ਹੋ, ਦੋ-ਦੋ ਬੇਟੀਓਂ ਕੋ ਪਾਲ ਰਹੀ ਹੋ, ਅਬ ਸਾਹਬ ਹੋਤੇ ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਬੇਟੀਓਂ ਕੋ ਪਿਤਾ ਹੋਤੇ ਤੇ ਵੇ ਚਿੰਤਾ ਕਰਤੇ, ਥੋੜੇ ਨਾ ਆਪਕੋ ਚਿੰਤਾ ਕਰਨੀ ਪੜਤੀ ਔਰ ਹਮੇਂ ਬੀ ਚਿੰਤਾ ਕਰਨੇ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਾ ਪੜਤੀ ... ਭਈ ਅਬ ਹਮ ਤੇ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਆਪਕੋ ਅਪਨੀ ਛੋਟੀ ਬਹਨ ਮਾਨ ਚੁਕਾ ਹੂੰ ! ਸੋ ਆਪ ਚਿੰਤਾ ਮਤ ਕਰਨਾ ! ਹਮ ਹੂੰ ! ਕੁਛ ਦਿਨ ਦੇਖ ਲੋ, ਕਾਮ-ਧੰਧਾ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੂਆ ਤੋ ਕੋਈ ਬਾਤ ਨਾ ਹੈ, ਹਮ ਹਮਾਰੇ ਗਾਂਵ ਚਲੇ ਜਾਏਂਗੇ ... ਹਮ ਹਮਰੀ ਬੀਵੀ, ਹਮਰੀ ਦੋ ਬੇਟੀਆਂ, ਆਪ ਔਰ ਆਪਕੀ ਦੋ ਬੇਟੀਆਂ, ਸਭ ਹਮਾਰੇ ਗਾਂਵ ਚਲ ਪੜੇਂਗੇ ਵਹਾਂ ਹਮਾਰੇ ਹਿੱਸੇ ਮੇਂ ਦੋ ਖੇਤ ਆਤੇ ਹੈਂ, ਹਮ ਖੇਤੀ ਕਰ ਲੁੰਗਾ ਮੈਡਮ ਜੀ ! ਔਰ ਹਮਕੋ ਔਰ ਆਪਕੀ ਬੇਟੀਓਂ ਕੋ ਭੂਖਾ ਨਹੀਂ ਮਰਨੇ ਦੁੰਗਾ”।⁸ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਸਿਖਰ ਜਿੱਥੇ ਕੁਲਬੀਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ ਉੱਥੇ ਇਹ ਪਾਠਕ ਲਈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਜ਼ਾਵੀਏ ਤੋਂ ਦੇਖਣ ਪ੍ਰਤੀ ਉਸਦੀ ਸੋਚ ਦੇ ਘੇਰੇ ਨੂੰ ਵਸੀਹ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ‘ਚੌਬੇ’ ਨਾਂ ਦਾ ਡਰਾਇਵਰ ਜਿੱਥੇ ਉਸ ਆਰਟਿਸਟ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਬਦਲ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉੱਥੇ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚਲਾ ਇਹ ਸਿਖਰ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ‘ਧਰਤੀ ਹੇਠਲਾ ਬੋਲਦ’ ਵਾਂਗ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਮੁੜ ਦੁਬਾਰਾ ਕਹਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਅਖੀਰਲੀ ਕਹਾਣੀ ‘ਦੋ ਔਰਤਾਂ’ ਮਨੁੱਖੀ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਸਦੀਆਂ ਵਿਚ ਪਈ ਉਸ ਮਿੱਥ ਨੂੰ ਤੋੜਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਔਰਤ, ਔਰਤ ਦੀ ਦੁਸ਼ਮਨ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਇਸਦਾ ਅਪਵਾਦ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਧਰਤੀ ਉੱਪਰ ਉੱਸਰਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਮੁੱਖ ਪਾਤਰ ਸੁਖਬੀਰ ਚੌਦਾਂ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਤਲਾਕ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਆਪਣੀਆਂ ਦੋ ਬੇਟੀਆਂ ਨਾਲ ਰਹਿ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਵੀ ਪਤੀ ਫਿਲਮੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਇਕ ਤਲਾਕਸ਼ੁਦਾ ਔਰਤ ਦੀ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਪਾਲਣ-ਪੋਸ਼ਣ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਆਰਥਿਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨਾਲ ਦੋ-ਚਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹੱਥਲੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੁਲਬੀਰ ਦੀਆਂ ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਤਲਾਕ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨਾਲ ਉੱਭਰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿੰਨਾਂ ਵਿਚ ਮਰਦ ਦੇ ਸਾਥ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਨਾਲ ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਪਤਨੀ ਵੀ ਪਹਿਲੇ ਤਲਾਕ ਬਾਅਦ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਵਿਆਹ ਵੀ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਜਿਸਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਉਦੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਹਰਲੀਨ, ਸੁਖਬੀਰ ਨੂੰ ਇਸ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਸਵਾਲ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸੁਖਬੀਰ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਵਿਆਹ ਹੀ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਦੁਬਾਰਾ ਵਿਆਹ ਕਿਉਂ ਕਰਵਾਇਆ ਤਾਂ ਸੁਖਬੀਰ ਨਿਧੜਕ ਹੋ ਕੇ ਉਸਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੀ ਆਖਦੀ ਹੈ ਕਿ, “ਦੋਬਾਰਾ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਉਣਾ ਕੋਈ ਕਰਾਈਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਹਰਲੀਨ ਤੇ ਇਹ ਕਿਸ ਗ੍ਰੰਥ ‘ਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦੋਬਾਰਾ ਵਿਆਹ ਹੋਏਗਾ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਏਗਾ ! ਇਹ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸ਼ਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਨਾ ... ਹਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਤਾਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ

ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇਕ ਗ੍ਰਹਿਸਥ ਜੀਵਨ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸਾਂ, ਇੱਕ ਆਮ ਸਾਧਾਰਨ ਜੀਵਨ ਜਿਵੇਂ ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਯੌਰਪੀਅਨ ਔਰਤਾਂ ਵਾਂਗ ਨਹੀਂ ਜੀਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸਾਂ ਜੋ ਬਿਨਾਂ ਪਤੀ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ ਹਨ, ਆਜ਼ਾਦ ਜੀਵਨ ਜੀ ਕੇ ...”⁹ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚਲਾ ਇਹ ਡਾਇਲਾਗ ਅਜੋਕੀ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਮੁੱਲਵਾਨ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿੱਥੇ ਅੱਜ ਫਿਲਮੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਕਾਪੀ ਕਰਦਿਆਂ ਜਵਾਨ ਮੁੰਡੇ-ਕੁੜੀਆਂ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਨਾ ਦੇ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਆਜ਼ਾਦ ਬਣਨਾ ਲੋਚਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਇਹ ਡਾਇਲਾਗ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੋਂ ਇਸ ਫੋਕੀ ਚਮਕ-ਦਮਕ ਦੀ ਤਿੱਲੀ ਲਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਸਲੀਅਤ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਔਰਤ ਅਤੇ ਮਰਦ ਦੋਨਾਂ ਦਾ ਬਰਾਬਰ ਸਾਥ ਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ਨੁਮਾ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਦ ਹੀ ਸੁਖਬੀਰ ਇਸ ਡਾਇਲਾਗ ਰਾਹੀਂ ਆਮ ਸਾਧਾਰਨ ਗ੍ਰਹਿਸਥੀ ਜੀਵਨ ਜਿਊਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਪਾਠਕਾਂ ਸਾਹਵੇਂ ਇਕ ਸਵਾਲ ਇਹ ਵੀ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਜਦੋਂ ਵਿਆਹ ਕੋਰਟ-ਕਚਿਰੀ ਰਾਹੀਂ ਹੋਣ ਲੱਗੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਵਿਆਹਾਂ ਤੋਂ ਨਿਭਣ ਦੀ ਆਸ ਕੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ! ਭਾਵ ਅਜਿਹੇ ਬਹੁਤੇ ਵਿਆਹਾਂ ਦੇ ਝੱਟ ਹੀ ਉਸੇ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਫਿਰ ਤਲਾਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਸੁਖਬੀਰ ਦੀ ਨਨਾਣ ਹਰਲੀਨ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਅਹਿਮ ਨੁਕਤਾ ਇਹ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਔਰਤ ਦੂਜੀ ਔਰਤ ਦੀ ਹਮਦਰਦ ਜਾਂ ਉਸਦੀ ਰਾਹਨੁਮਾ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਇਸ ਪੱਖ ਵਿਚ ਭੁਗਤਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਔਰਤ ਹੀ ਔਰਤ ਦਾ ਅਸਲ ਸੰਤਾਪ ਸਮਝ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਸੁਖਬੀਰ ਨੂੰ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਇਹ ਭਾਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰਲੀਨ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਭਾਵ ਸੁਖਬੀਰ ਦੇ ਪਤੀ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕਰੇਗੀ ਪਰ ਉਸਦਾ ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਉਦੋਂ ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਜਦੋਂ ਸੁਖਬੀਰ ਹਰਲੀਨ ਨੂੰ ਇਹ ਪੁੱਛਦੀ ਹੈ ਕਿ, “ਜੇ ਮੇਰੀ ਥਾਂ ‘ਤੇ ਤੂੰ ਹੁੰਦੀ ਤੇ ਤੇਰੇ ਭਾਅ ਜੀ ਵਰਗਾ ਇਨਸਾਨ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਉਹ ਕਰਦਾ ਜੋ ਉਸਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਤੂੰ ਕੀ ਕਰਦੀ ?”¹⁰ ਤਾਂ ਹਰਲੀਨ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਸਿਖਰ ਹੈ ਕਿ, “ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ‘ਚੋਂ ਕਿੱਕ ਆਊਟ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲਈ, ਤੇ ਸਿਰ ਉੱਚਾ ਕਰਕੇ ਜੀਉਂਦੀ, ਜਿਵੇਂ ਤੂੰ ਜੀਅ ਰਹੀ ਏਂ।”¹¹ ਸਮੁੱਚੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਔਰਤ ਮਨ ਦੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਖੋਲ੍ਹਦੀ ਹੋਈ ਸਮਝੋਤੇ ਉੱਪਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਜਿਹਾ ਦਸਤਖ਼ਤ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੋ ਔਰਤਾਂ (ਨਨਾਣ-ਭਰਜਾਈ) ਦਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ‘ਤੇ ਆਪਣਾ ਠੋਸ ਨੁਕਤਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਦੇ ਆਧਾਰ ‘ਤੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੁਲਬੀਰ ਬਡੇਸਰੋਂ ਦਾ ਇਹ ਨਵਾਂ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ (ਤੁਮ ਕਿਉਂ ਉਦਾਸ ਹੋ?) ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਪੁੱਟਿਆ ਗਿਆ ਅਜਿਹਾ ਮੀਲ ਪੱਥਰ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਉਪਰੋਕਤ ਨੁਕਤਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਨਿਵੇਕਲੀ ਛਾਪ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਾਣੀਆਂ ਜਿੱਥੇ ਸਿਮਰਤੀ ਬਿੰਬ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਜਨ-ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਉੱਥੇ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਬਾਤ ਵੀ ਛੋਹਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਮਹਾਂਨਗਰੀ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬਸ਼ਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੀਰੀਅਲ ਅਤੇ ਫਿਲਮੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕੁਲਬੀਰ ਬਡੇਸਰੋਂ ਕੋਲ ਉਧਾਰੇ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਕਮਾਏ ਹੋਏ ਨਿੱਜੀ ਤਜਰਬੇ ਹਨ ਜਿੰਨਾਂ ਸਦਕਾ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਕੈਨਵਸ ਵਿਸ਼ੇ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕ ਪੱਖੋਂ ਵਸੀਹ ਹੁੰਦਾ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨਾਲ ਮਹਾਂਨਗਰੀ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਨਵੇਂ ਰੰਗ ਅਤੇ ਸੁਹਰਤ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲੁਕੇ ਪਾਜ ਸਾਫ਼ ਉੱਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿੰਨਾਂ ਨਾਲ ਮਹਾਂਨਗਰੀ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ ਖਾਸ ਕਰ ਫਿਲਮੀ ਮਹਾਂਨਗਰੀ ਦਾ ਯਥਾਰਥਕ ਚਿੱਤਰ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਦਰਸ਼ਕ ਹੋਣ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਤੋਂ ਸ਼ਾਇਦ ਕਿਧਰੇ ਲਾਂਭੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਇਸ ਪੂਰੇ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿਚਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਜਿੱਥੇ ਮਰਦ ਦੀ ਗ਼ੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ ਜਾਂ ਉਸਦੀ ਪਰਿਵਾਰਿਕ ਤੇ ਘਰੇਲੂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਕੰਡ ਸਬੰਧੀ ਉਸਦਾ ਕਿਰਦਾਰ ਨੀਵਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਉੱਥੇ ਇਕ ਤਲਾਕਸ਼ੁਦਾ ਨੌਕਰੀ ਪੇਸ਼ਾ ਮਹਾਂਨਗਰੀ ਜਨ-ਜੀਵਨ ਜਿਉਂ ਰਹੀ ਇਕੱਲੀ ਔਰਤ ਜੋ ਆਪਣੀਆਂ ਘਰੇਲੂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ

ਨਿਭਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਸਲਾਹੁਤਾ ਵੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਮੁੱਚੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੁਲਬੀਰ ਦੀਆਂ ਇਹ ਕਹਾਣੀਆਂ ਜਿੱਥੇ ਬੰਦੇ ਦਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪ੍ਰਤੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਬਦਲਦੀਆਂ ਹਨ ਉੱਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰਾਤਮਕ ਪੱਖੋਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਵੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਹਵਾਲੇ ਅਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

1. ਕੁਲਬੀਰ ਬਡੇਸਰੋਂ, ਤੁਮ ਕਿਉਂ ਉਦਾਸ ਹੋ?, ਆਰਸੀ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਦਿੱਲੀ, 2021, ਪੰਨਾ-20
2. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ-27
3. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ-27
4. ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਅਤੇ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ (ਸੰਪਾ.), ਕਥਾ ਰੰਗ, ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਬਿਊਰੋ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, 2012, ਪੰਨਾ-33
5. ਕੁਲਬੀਰ ਬਡੇਸਰੋਂ, ਉਹੀ, ਪੰਨਾ-50
6. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ-73
7. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ-74
8. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ-120
9. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ-133
10. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ-136
11. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ-136